

Sissevaade laulikute maailma

Janika Oras. Viie 20. sajandi naise regilaulumaa-ilm. Arhiivitekstid, kogemused ja mälestused. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus. 2008. 387 lk.

Janika Orase doktoritöö *Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Arhiivitekstid, kogemused ja mälestused* (2008) avaldab muljet oma põhjalikkuse ja mahukusega: ligi neljasajal leheküljel analüüsitakse detailselt regilaulupärimumst konkreetsete rahvalaulikute kaudu ja konkreetsetes ajaloolises kontekstis. Sellisena kujutab doktoritöö endast autori aastatepikkuse uurimistöö vilju, mis on kristalliseerununa saanud ühiste kaante vahele.

Doktoritöö koosneb seitsmest peatükist, millest esimene võimaldab teoreetilist ja metodoloogilist sissejuhatust teemasse ning teine kaardistab rahvaluulealaste välitööde seisu nõukogude aja kontekstis, 1950. ja 1960. aastatel. Ülejäänud viis peatükki on pühendatud konkreetsetele rahvalaulikutele, moodustades nõnda töö empiirilise, allikmaterjali esitava, uuriva ja interpreteeriva osa.

Esimene peatükk põhjendab uurimuse teoreetilisi ja metodoloogilisi aluseid: uurimus keskendub nii regilaulupärimumsele kui ka seda ümbritsevatele (arhiivi)kontekstidele. Eesmärgiks on “näidata regilaulukogemuse individuaalsust ja seotust konkreetse inimesega kindlas ajas ja keskkonnas” (lk 5). Autor toob nii lähenemisviisi ja teoreetilise raamistikku kui ka allikmaterjali käsitlemise kaudu esile ka soolise vaatenurga, valides välja viis naislaulikute ja paigutades nendega seotud pärimumse laiemasse konteksti, naiste üldisema elukogemuse taustale.

Uurimuse lähtepunktid suhestatakse nüüdisaegsete teoreetiliste suundadega märksõnade *individuaalne kogemus, paigutumine, emotsioonid ja mõistmine, mälu ja mäletamine, biograafiline representatsioon* abil. Rõhuasetus individuaalsel kogemusel, “individuaalsele kogemusele keskenduv vaatlus” on tinginud ka töös kasutatava meetodi valiku, ja selleks on biograafiline meetod. Töö eesmärk ongi “regilaulukogemuse paigutamise tervikliku elukogemuse konteksti” (lk 11).

Kuna uurimuse puhul on oluline mitte ainult allikmaterjali analüüs, vaid ka autori enda refleksioonid allikmaterjalide kohta, siis on autor sissejuhatuses lisaks ülevaatele teoreetilisest raamistikust ja töö metodoloogilisest alusest needki aspektid ära põhjendanud.

Autor toob esile individuaalse kogemuse kui ühe kultuurile lähenemise võimaluse, millele ta oma töös keskendub. Vastavalt sellele on valitud ka need autorid, kelle teoreetilistele seisukohtadele doktoritöös tuginetakse. Teoreetiliselt ja metodoloogiliselt tugineb autor nii folkloristide, (kultuur)antropoloogide, biograafiauurijate kui feministlike uurijate seisukohtadele (nt Lila Abu-Lughod ja Michael Jackson), põh-

jendades sel moel oma töös kasutatud individuaalse kogemuse eelistamist kollektiivse ees kui pädevat lähenemisviisi.

Sümpaatne on autori kriitiline suhestumine traditsioonilise regilaulukultuuri tõlgendustega, oma käsitlusviisi nimetab autor kirjutamiseks “regilaulukultuuri vastu”. Et regilaulupraktikad on ajas muutuvad, annab selline indiviidikeskne käsitlus võimaluse näha laulikuid aktiivsete osalistena esituse ja arhiivipärimuse loomise protsessis.

Eraldi väärrib esiletõstmist paigutumise problemaatika tõstatamine, mida ei ole ka eesti naisuurimuslikus diskursuses veel eriti kasutatud praktilise, empiirilise uurimise seisukohalt, määratledes oma positsiooni uurijana. Autor toob esile uurija teadlikkuse endast, oma suhtest uuritavasse ja uurimust mõjutavatest asjaoludest, mis muudabki positivistlikult mõistetud “objektiivse” uurimise võimatuks. Sellisel seisukohal asumine võimaldab taandada vastasseisu uurija ja uuritava vahel ning vähendada uurija võimupositsiooni uuritava suhtes. Seda “paigutunud teadmist” mõtestab autor lahti järgmistes peatükkides empiirilist materjali analüüsides. “Kahepaiksuse” mõiste, millele autor viitab oma “tugeva sisemise lõhestatud kogemuse” (lk 20) esiletoomisel, suunab autorit määratlema oma positsiooni pigem mitmesena, erinevate identiteetide kooslusena.

2. peatükk, kus käsitletakse folkloristlikke välitöid 1950.–1960. aastate Eestis, on huvitav ajalooline ülevaade folkloristlikest kogumispraktikatest nõukogude perioodil. Autor on süvenenud põhjalikult välitöid kajastavatesse materjalidesse, nagu välitööpäevikud, ning intervjuuerinud lisaks ka välitöödel osalenud folkloriste. Kõige selle põhjal on kujunenud põhjalik ja konteksti arvestav käsitlus sellest, kuidas folkloorset ainet on kogutud ja selle kogumisprotsessi kaudu ka kujundatud, samuti sellest, kuidas seda protsessi mõjutanud ajastu ühiskondlik-poliitiline kontekst.

Järgnevad peatükid (3.–7.) on pühendatud konkreetsetele rahvalaulikutele, nende elukäigu ja loomingu analüüsile. Valitud on viis laulikut, kelle näitel uuritakse nii nende laulurepertuaari kui ka laulude kogumislugu, samuti esitatakse sissevaade nende laulikute isiksusse ja elumaailma.

Autori isiklikud refleksioonid, millega juhatatakse sisse laulikuid käsitlevad peatükid, annavad uurimusele lisaväärtust, ent muudavad autori ja tema teksti ka haavatavamaks: teadustekstilt ei oodata ju tavaliselt isiklikku tonaalsust (eriti Eesti kontekstis), vaid pigem “teaduslikku objektiivsust” ja laiemaid üldistusi. Ent kuna autori mõtisklused on osa uurimis- ja analüüsiprotsessist, väärivad nad sellistena kindlasti esiletoomist ja väitekirja teksti sisse kirjutamist. Isikliku kogemuse lisamine, selle seostamine uuritava materjali ja laulikutega toob esile regilaulupärimuse ja arhiivi kogutud materjali kontekstuaalsuse, selle, kuidas mõjutab regilaulupärimuse koguja ja uurija tegelikult allikmaterjali, selle olemust ja interpretatsioonimustreid. Isiklikkuse esitamine teadliku uurimistöös kasutatud võttena muudab nähtavaks need sageli märkamatud tähendusvõrgustikud, mis regilaulupärimust ümbritsevad. Sellist lähenemisviisi võib Eesti kontekstis pidada suhteliselt uudseks, aga ka viljakaks, nagu nähtub käesolevast tööst. Ka eesti biograafilise diskursuse raames on selline isiklikkuse rõhutamine uudne, sest harjumuspärane biograafiakirjutus eeldab pigem objektiveerivat, uurija subjektiivseid hoiakuid välistavat käsitlust uuritavast inimesest sellisena, nagu ta “tegelikult oli”.

Eelnevaga on seotud ka empaatilisuse kui ühe uurimisstrateegia rõhutamine, mis aitab oluliselt kaasa uuritavate regilaulikute mõistmisele. Näiteks Rosalie Veinbergi loos, kust ilmneb folkloristide kriitilist suhtumist temasse kujundanud seik, et laulik on kasutanud pärimuse esitamisel trükitud allikaid, aitab empaatiline lähenemine aru saada sellise teguviisi tagamaadest ja kujundada mõistvat suhtumist laulikusse. Lisaks on selline empaatilisusest lähtuv interpretatsioon mitmekihiline ja pakub erinevad tõlgendusvõimalusi.

Tekstina on uurimustöö põhjalikult ja detailselt läbi kirjutatud ning autori analüüsiprotsess on seetõttu hästi jälgitav. Kohati võib sellise põhjalikkuse pinnalt tekida küll tunne, et töös jaguks materjali mitmekski väitekirjaks. Samuti võivad eri laulikutele pühendatud peatükid tunduda erinevate või isegi ebaühtlastena, mis on tingitud eelkõige allikmaterjalist ja selle eripärast, näiteks konkreetset autorit puudutava materjali rohkusest või vähesusest.

Janika Orase doktoritöö on põhjalik ja uudseid seisukohti esitav analüüs eesti regilaulupärimusest, selle kandjatest – konkreetsetest rahvalaulikutest – ja regilaulupärimuse uurimisest, mis oma eriala kontekstis tugineb tänapäeva uusimatele seisukohtadele ja uurimismetoodikale.

Eve Annuk

Kaalukas regivärsiuurimus

Mari Sarv. *Loomiseks loodud: regivärsimõõt traditsiooniprotsessis*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus 2008. 183 lk.

Mari Sarve raamat annab ülevaate eesti regilaulu värsimõödust, selle ehitusest ja kujunemisest. Esimakordselt on esitatud kogu eesti regilauluala hõlmav värsiehituse analüüs, mille aluseks on üle 51 000 värsi peaaegu kõigist Eesti kihelkondadest.

Sünkroonilise ülevaate saamiseks on värsikogumite iseloomustamisel kasutatud teatud tunnustega värsside esinemisprotsente, kusjuures värsside esinemust uuritakse kihelkondade ja maakondade kaupa. Värsiliikide geograafilise jaotuse alusel on välja selgitatud selgesti eristuvad regilaulu värsimõõduala: põhjaeesti, lääne-eesti ja kagueesti värsimõõduala.

